



Pilietybė be išlygų

Dalia STAPONKUTĖ

Ne taip seniai, šią vasarą, praėjo dar vienas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės suvažiavimas, kaip visados, užmezgęs ne vieną gražią draugystę pabirusių po pasaulį lietuvių archipelage ir aptaręs daug atvirai dramatiškų ir dramatiškai atvirų klausimų. Vienas jų – tai kūrybinis nerimas dėl pilietybės išsaugojimo prasmės ir skrupulingas pačių tinkamiausių būdų, žodžių, formuluočių ieškojimas tam, kad, neduokdie, nė vienas siūlytojas kur nors nesuklyptų. Lietuviškas atsargumas, pasirodo, neturi ribų, netgi kai kalbama apie brolius ir seseris, tiksliau – ypač kai kalbama apie brolius ir seseris. Šia prasme turbūt esame tikrai šiaurietiški. Gal ir gerai. Atsargumas nesikandžioja.



Pasaulio Lietuvių Bendruomenės suvažiavimo akimirkos. Dalios Staponkutės nuotr.

Pilietybės išsaugojimas lietuviams primena naują revoliuciją, savo įtampa tolygią Sąjūdžiui, tačiau ši „revoliucija“ Lietuvoje atrodo vienaip, o užsienyje kitaip. Dauguma už Lietuvos ribų gyvenančių lietuvių palaiko pilietybės išsaugojimo teisę ir dviejų pilietybių pripažinimą, o dauguma Lietuvoje gyvenančiųjų nemato šiame procese prasmės, atvirksčiai – įžvelgia daug pavojų. Šiandien nuomonės išsiskiria ir skirtumų įrodymui nereikia nė statistikos. Atidžiau pažvelgus, abiejose pusėse esama per daug bereikalingos įtampos, o Lietuvos instancijų pusėje dar ir – didelės baimės. Ne tiek svarbu, kad toji baimė turi konkrečius vardus ir rodo ragus, ir ji įnarpliota į visokius, nebūtinai išgalvotus, faktus, o taip pat – rasotus rudens voratinklius, svarbu, kad jos esama. Be jokios ironijos – ji turi galią. Juk jei aš bijau ryklio, tai niekas man nepaaiškins, kad jūroje jo nėra. Man jo pelekai kyšos už kiekvienos uolos, nes tai, ko aš bijau, yra mano tikrovė. Tai sunkiai pakeičiama. Baimė yra mano savastis, man ji yra tikra, ji mane valdo ir juoktis iš šito nevalia, nes bus nusigręžta. Tai, kad baimė gimdo daugybę atsargumo ir nepasitikėjimo atmainų – kitas klausimas. O gal po baimės demonstravimu slepiasi pavydas ir kitos emocijos ir jas išvartyti, kaip ir įvartyti, galima tik politinėmis

priemonėmis?

Kaip ten bebūtų, pilietybės išsaugojimo arba praradimo esmė slypi kitur. Tebūnie baimė ir daugybė jos vardų teisingi, bet prarasta teisė į pilietybę ilgainiui atvers pavojingą prarają, į kurią nugarmės labai didelė dalis pasaulyje klajojančios lietuvių. Niekas nenukentės, tik sveikas protas, kuriuo pasižymi aukščiau mūsų esanti ir nieko iš mūsų neprašanti lietuvių. Ji tikrai – ne folkloras, vėliava, Vytis ar valstybė. Ji buvo net valstybei nesant ir neprašė investicijų. Na, ne tokių investicijų, kai jas pasiima vienas, o šimtai lieka lūkuriuoti depiliuotose gatvėse, ir ne tokių, kai lietuvių remti siūlomas tvirtas vikingo petys. Lietuvių turtinga be šito ir dosni visiems vienodai. Ji gyvens, kol pasaulyje gyvens bent vienas lietuvis, tačiau jei Lietuvos pilietybės suteikimas seks naudos, o ne kilmės keliu ir pilietybė bus paliekama ar duodama tik tiems, kas „atneša naudą“, tai valstybėje garbingu Lietuvos vardu lietuvių gerokai sumažės. Tiesiog, gerai pagalvojus, nėra „nenaudingos“ lietuvių kaip kad motinai nebūna vieno išskirtinio vaiko. „Vaikas“ gal ir neraško žvaigždžių užsienyje, gal jis yra vargšas ir seniai gavęs pravardę „išdavikas“, tačiau jis nėra aukščiau savo pasirinkimo ir aukščiau savo motinos žemės, kurios likimas esmingai su juo susijęs. Ne viskas taip paprasta valstybėje, kurios viena trečioji dalis keliauja. Ji netenka rankų ir dalies smegenų, tačiau joje lieka svarbiausia – širdis. Širdis turi būti didelė ir labai gera, ir nesvarbu, kad šie žodžiai skamba kaip iš pamokslo... Nėra kitų nuostatų ir konstitucijai, dėl kurios pakaitų visiems dreba pirštai tarsi ją būtų sukūrę ne žmonės, o rūstūs dievai. Konstitucija yra daugybės galvų išminties raštas, ji erdvi kaip bendruomenė ir jai širdies „formuluotės“ ne svetimos. Konstitucija stipri kaip širdis ir ji randa žodžius saviems, išdavikams ir paklydėliams, nes ji – nors ir nebaigtinas, tačiau tobulas kūrinys, o mes – nei tobuli, nei tokie kada nors tapsime. Žmogus negali lygiuotis į rašto tobulumą, tačiau gali ją keisti.

Politikos žmonės šiandien atrodo sutrikę: dauguma jų lyg ir palaiko pilietybės išsaugojimą užsienyje gyvenantiems lietuviams, tačiau garantuoti nieko nedrįsta. Pasaulyje klajojantys lietuviai – taip pat, nes žino, kad tai ves į antros pilietybės pripažinimą. Pirmieji bijo per daug atiduoti, antrieji – per daug paprašyti, tarsi kalba eitų apie duoną badmečiu, žodžio „dvigubas“ lietuvis, regis, bijo kaip velnias kryžiaus, nors jame nieko bloga nėra, tik daugiau laisvių. Tiesa, Lietuvos valstybė turi iš ko pasimokyti, nes ji – ne vienintelė pasaulyje susidūrusi su tokia dilema, o pasaulio lietuviai? Gali palaukti? Ar laikas šįkart – draugas, nors skubėjimas visados – tik kvailių kelias? Valdžios žmonės gerai žino, kad po kelių dešimtmečių

niekas pilietybės klausimų taip aštriai nebekels. Išmirs toji „revoliucijos“ karta ir dūmai išsisklaidys. Išsisklaidys ne tik dūmai, bet ilgainiui – ir save su Lietuva siejantys lietuviai. Regis, šiandien Lietuva ir jos žmonės turi apsispręsti, ką jie renkasi „čia ir dabar“ – lietuviybę ar naudą, nes po dešimtmečio bus, ko gero, per vėlu. Žinoma, klausimas labai keblus, daugiabriaunis ir neretam keliantis šypsena. „Sakyk, su kuo ta lietuviybė valgoma?“ – „Sakyk, negi gyventi užsienyje – liuvio privilegija?“ Ne, tai – ne privilegija. Tai – žongliravimas: baimė – drąsa, išsigelbėjimas – neviltis, neturtas – praturtėjimas, nedarbas – galimybės, vienvė – pripažinimas, praradimas – laimė, ligos – sveikata, vaikai – nevaisingumas, pažeminimas – nusižeminimas, vergovė – karaliavimas, sportas – apatija, tylą – muzika, spalvos – pilkuma, malda – narkotikai, tekila – kokosai, savižudybė – mirtis... Toks yra gyvenimas užsienyje. Kuo jis skiriasi nuo gyvenimo Lietuvoje? Tik tuo, kad jis nėra privilegija.

Šie paprastų liuvių klausimai tik parodo, kad mes dar nesuvokiame (o gal jau nebesuvokiame) savęs kaip istorinės valstybės, tiksliau, tautos, kuri yra labai senos kalbos, o sykiu ir retos tradicijos nešėja ir saugotoja, gyvenanti šiuolaikiniame pasaulyje. Naujovės pas mus susipainiojo su senove, o „aukso vidurio“ taip ir neatsidaro. Jaunimas nurungė senimą, o „vidurys“ išvyko arba jau priskiria save senimui. Iš vienos pusės, viskas Lietuvoje nauja, jauna ir greita – tokia filosofija, tačiau ta filosofija neturi nei pagrindo, nei mokyklos. Tai – pionieriška filosofija, kai lietuviybė atrodo it panešiota klumpė lyginant su „aiPuodais“. Iš kitos pusės, jei nesi pasistatęs koplytstulpio kieme ir nenešioji tautinės juostos – esi išdavikas, o jei išvykęs, tai, anot davatkėlės, jau ir miręs... Vieni kraštutiniai.



Londonas, egzistenciniai emigrantų koridoriai. Dalios Staponkutės nuotr.



Londone liuviška duona populiari ir liudija apie liuvių gausą mieste. Dalios Staponkutės nuotr.

Nepaisant visko, mes nuolatos kalbame apie save kaip liuvius, keliamo vėliavą, organizuojame daug švenčių, kad jaustumės liuviais, tačiau visa tai – tik

„simbolinis kapitalas“, kaip sakytų atskirų studijų vertas prancūzų sociologas Pierre`as Bourdieu. Jis dar pridurtų, kad simbolinis kapitalas neturi svorio, jei jo nepapildo kitos kapitalo formos. Kitaip tariant, reikia įdėmiai pažvelgti į tai, ką darome su lietuvybe, kai kalba suka link tikrojo kapitalo. Kaip prie jo dera lietuvybės prasmė? Ar neatvirsta ji į vidurvasario žiedą – svaigus, bet ne auksas? Šiuolaikinė demokratinė Europos valstybė yra daugiautautė ir kiekvienas suvokia, kad Lietuva – ne tik lietuviams! Tačiau daugiautautė tikrovė kiekviename krašte prasideda pirmiausia (!) nuo to, kaip ji elgiasi su savo žmonėmis, gyvenančiais plačiajame pasaulyje. Kokias galimybes jiems siūlo? Kitaip kam valstybės turi vardus? Lietuva, Vokietija, Lenkija... Kam tie vardai arba daiktai, neatitinkantys vardų? Kodėl turėčiau būti Dalia, o gyventi kaip Džeinė? Paverskime valstybes teritorijomis ir keiskimės jomis, kaip sako Erlickas, kas penkeri metai? Ateis ir toks laikas, bet gal neskubėkime, nes skubėjimas neaiškiu keliu – nesubrendėlių užsiėmimas. Norėdama išsaugoti savo pamatinį akmenį – lietuvybę – valstybė iš esmės turėtų rizikuoti net pati savimi. Kiekvienas rinkodaros studentas žino paprastą tiesą, kad daugiausia praranda tas, kas niekuo nerizikuoja. Švėsdama savo šimtmetį, Lietuva turi jaustis esmingai istorinė ir vertinti savo problemas istoriškai, mokytis, kaip siūlė Basanavičius, ne iš „jaunų“, bet iš „archajiškų“ pasaulių; tapti „graikiška“ ir „izraelietiška“, rankiojanti ir sugerianti kiekvieną savo tautos kraujo lašą be išlygų.

Kiekvienas, netgi „pusiau“ graikas arba žydas, pagal kilmę gali turėti savo protėvių žemių, kuriose dabar įsikūrusios valstybės, pilietybę. Suteikiama tai, kas prarasta. Teisė į istorinę tėvynę, jei žmogus šito nori. Tai – ne atgyvenęs požiūris, tai – sveikas protas. Tiesa, galime sakyti, kad minėtos valstybės gyvena nuolatinio pavojaus akivaizdoje, ribinėse situacijose, kur nuolatos susiduria civilizacijos ir skirtingos religijos, bet čia ir glūdi esmė. Mes visi susiduriame su tuo pačiu. Su graikų poeto Konstantino Kavafio „barbarais“ – su kitu, kurį matome kaip priešą: „O kas, jei barbarai neateis?“ Jie, žinoma, nepraleidžia progos ateiti – tie išoriniai, tačiau ką daryti su „vidiniais“, su savais, a?



Šiaurės Kipre, Turkijos 1974 m. užimtoje salos teritorijoje, JTO nepripažintoje kaip atskira respublika, vyksta statybos, kurios glaudžiai siejasi ir su pilietybės klausimais. Dalios Staponkutės nuotr.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenei kartu su LR Seimu, aptarinėjant pilietybės

išsaugojimą užsienyje gyvenantiems lietuviams, iškilo klausimas, o ką daryti su tais lietuviais, kurie gyvena šalyse, „pažeidžiančiose žmogaus teises“ ir „nesančiose nei NATO, nei ES“. Susidarė ištisas valstybių sąrašas, kuriame pirmauja Rusija, tačiau visai neblogai atrodo Turkija. Kad abi valstybės iš esmės panašios – niekam ne paslaptis. Keista. kažkas pasiteiravo apie Australijos lietuvius. Na, kadangi Australija laikoma „transatlantinė zona“, joje gyvenantys lietuviai galės išsaugoti pilietybę. „Bet juk mes – ne transatlantiniai“, – stebėjosi svečiai iš Australijos. Nesvarbu... Svarbu, kad ne Rusija. Kartais susidaro įspūdis, kad Lietuva užsivėrė savo geopolitinėje zonoje, pro kurios plyšį kyšo tik Rusija, kur istoriškai, beje, gyvena nemažai lietuvių. Ką daryti su jais? Lietuvybė politinio rūšiavimo tikrai nepakęs. Dalis jos atsidurs nelaisvėje. Šitaip svarstydami, daug kas vėl prisiminė pavojus, susijusius su Rusijoje gyvenančiais lietuviais: kas žino, o gal tarp jų atsiras slaptųjų žvalgų, kurie paskui tupės už kiekvieno krūmo, ir nebus ramybės. Tarsi Rusija labai skubėtų verbuoti į žvalgus piliečius su lietuviškomis šaknimis... Žodžiu, mes pesimistiškai žiūrime į žmogišką prigimtį ir ja nepasitikime ne mažiau nei Rusija. Teisybė, sunku suvokti slaptųjų Rusijos žvalgybų darbą ir jo mastą, esame ne Džeimso Bondo giminė. Ne čia mūsų stiprioji pusė, tačiau Rusijos ir kitų „juodojo sąrašo“ šalių lietuviai čia niekuo dėti ir pilietybės išsaugojimo principas turėtų būti „žydiškas“ – visiems. Ir be išlygų.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje irgi ėmė veistis baimės, kad „prašydami visko, negausime nieko“, kad šiuos sudėtingus klausimus reikia spręsti „žingsnis po žingsnio“. Tačiau šis klausimas – ne tik sudėtingas. Jis jau prašosi neatidėliotino atsakymo. Kodėl? Todėl kad eina laikas ir užsienyje auga jaunoji lietuvaikių karta, pirmoji istorijoje tokia gausi emigracijos karta, kurios ryšys per tėvus ir senelius su Lietuva dar nėra išdilęs. Kai tiek daug problemų, dilemų ir biurokratinių varžtų, susijusių su pilietybe, ištisa lietuvių karta susvetimės su savo „motina žeme“ ir tai bus negrįžtama ir net nebesurankiojama į „pažadėtąją žemę“. Tai jau vyksta. Pilietybės išsaugojimo, antrosios pilietybės pripažinimo aktas būtų geranoriškas gestas, bylojantis, kad lietuvis nuo šiol turi laisvę rinktis, kad jo „motina“ yra pasauliui atvira ir jos bijoti nebereikia: ji nebeprimins tau nei sovietmečio, nei emigracijos dramos, kurią tu nori pamiršti, nei žemins tavo pasų skyriuose. Tam, kad lietuvis pasijustų laisvu pasaulio piliečiu, galinčiu visavertiškai duoti visuomenei ir imti, jam reikia Lietuvos pilietybės, kuri jį priimtų tokį, koks jis yra. Tai ne tik didelės laisvės ir besąlygiško gėrio aktas, kuris ilgainiui neš ir materialinę naudą, tai ir viena valstybės išlikimo sąlygų. Tai išsaugos lietuviybės archipelagą. Didesnės naudos nei ši tikėtis nė nebereiktų. Tai

išsaugos jausmus kraštui, kurie labai svarbūs paveldinti – perduoti lengva, išsaugoti sunku. Pagaliau, tai suteiks platesnes galimybes svarbiausiam mūsų turtui – kalbai, kuri mums vis dar „sunki“, todėl dažnai ne kalbame, o ironizuojame arba kliedime, nes nejaučiame tiesioginio sąlyčio su tuo, ką sakome. Išmokę kalbėtis „lengvai“, lengviau, greičiau ir be jokių projektų sugrąžinsime didelę dalį išvykusiųjų namo. Žmonės sugrįš ne dėl to, kad užsienyje neliko darbo, o dėl to, kad neliko dilemos kardo, kybančio virš galvos ir sukeliančio didelį stresą. Žmogus sugrįš vien tik žinodamas, kad visados gali išvykti! Tik tada jis niekados nebeišvyks! Tokia šiuolaikinio žmogaus jausena. Štai ką mes turėtume įvilkti į teisės rūbą.

Dažnas atvykęs gyventi ir dirbti Lietuvoje užsienietis įgyja Lietuvos pilietybę, o išvykęs lietuvis, įgijęs kitą, ją praranda. Iš šito turbūt išlošia tik privatus verslas, tačiau ne lietuviškos dvasios gyvenanti valstybė. Šiandien daugiau kaip pusė Lietuvos senelių ir bankų yra išlaikomi emigravusiųjų. Argi tai nėra didelis indėlis į valstybę? Sutvarkius mokesčių sistemą taip, kad ji veiktų, palaikydama smulkiųjų verslą, Lietuvoje imtų kurtis grįžtančiųjų kolonijos. Nesvarbu, kad niekas iš lietuvių emigrantų per tokį trumpą istorinį laiką neužgyveno milijonų, tačiau dėl savo darbštumo tikrai nenuskurdo. Tiesiog reikia naujos emigrantų ir jų pilietybės pasirinkimo vizijos, nes emigracija prasideda nuo šeimos, o baigiasi politika. Tad – tai politikos problema. Politikos problema tampa ir kai kurios LNK ir Emigrantas TV „migrantų gyvenimo propagandos“, dažnai nieko bendra neturinčios su jokia tikrove. Be jų kuriamo alaso tarp išvykusiųjų ir niekur nevykstančiųjų išivyratų didesnė ramybė. Ko gero, atsirastų daugiau gerumo ir pasų skyriuose, vis dar žeminančiuose piliečius dėl „emigranto statuso“. Daugybė emigrantų yra tie, kurie išvyko jauni dar sovietmečiu. Juos žemino pasieniuose tada, jų nepraleidžia progos „pagrauzti“ ir dabar, kai žmogus teisėtai kreipiasi antro paso: tai archyvų nebėra, tai, atleiskite, „mes nežinome tos šalies, kur jūs gimėte“... Kartais atrodo, tiksliau yra vilties, kad pripažinusi pilietybės išsaugojimo teisę visiems Lietuva taptų ne „emigrantų streso“, o lietuviškos gėrio kraštu. Viskas atsistotų į savo vietas ir vadintųsi tikraisiais vardais: gyvenantiems „dvigubą“ gyvenimą tektų „dviguba“ pilietybė, gyvenantiems viengubą tektų visa vientiso gyvenimo laimė – nes tai ir yra laimė, ir nesuirtų lietuviškos archipelagas. Dokumentas atitiktų pilietį, o ne pilietis – dokumentą. Viskas – tik pačių lietuvių rankose, ir jeigu reikia referendumo, tai jame, iš pagarbos lietuvių, turėtų pasirodyti visi, kas turi bent vieną giminaitį užsienyje. Pagaliau, jei referendumas neįvyks, netrukus turės atsirasti kitas kelias – nesustoti, neišnykti, nenutilti.

pasauliolietuvis.lt

„Lietuvybė pasaulyje“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.